

EU MONITOR

Jak vnímají Češi evropskou obrannou politiku?

Vít Havelka

- Dne 28. května 2017 překvapila německá kancléřka svět prohlášením vyzývajícím Evropu, aby „vzala svůj osud do svých vlastních rukou“ s tím, že „období, ve kterém jsme se mohli do jisté míry plně spolehnout na ostatní“ je nenávratně pryč¹. Odborníci vnímali její proslov jako mezník v dlouhodobém evropském obranném paradigmatu. Od konce druhé světové války totiž závisela evropská bezpečnost na Spojených státech a po rozpadu Sovětského svazu byl americký obranný štít dále rozšířen na bývalé sovětské satelity ve střední Evropě. Poslední roky však byly poznamenány rostoucím napětím mezi EU a USA a volba prezidenta Donalda Trumpa byla pro Evropany definitivním probuzením do nové reality. Následkem toho se Evropané začali ptát sami sebe, zdali vojenská závislost na USA není pro Evropu brzdou v prosazování jejích vlastních zájmů a pohledu na fungování světa. Odchod Spojeného království z Evropské unie následně ještě zvýšil krizi evropských obranných struktur, jelikož EU tím ztratila členský stát s nejsilnější armádou, křeslo v Radě bezpečnosti a velkou část svého jaderného arzenálu.
- V reakci na tyto události se evropští lídři sešli krátce po referendu o Brexitu v Bratislavě a rozhodli zahájit strukturovanou obrannou spolupráci PESCO. Cílem nebylo pouze obnovit integrační proces v období po Brexitu, ale také posílit evropský obranný výzkum a poskytnout EU chybějící vojenskou sílu.
- Na toto téma bylo již napsáno velké množství článků, ale ty se zabývaly především tím, zdali EU vůbec obranou spolupráci potřebuje či jak by měla být strukturována. Zaměřovaly se tedy spíše na politickou rovinu a vynechávaly to, jak potřebu posílené spolupráce v obraně vnímá populace. Následující příspěvek se zaměřuje na vyplnění této mezery analýzou českých politických i veřejných postojů k obrannému pilíři EU. Předkládá také doporučení pro policy makers a to především s ohledem na nedávný vývoj evropské a české politické scény. Článek vychází z kvantitativních i kvalitativních dat shromážděných ve výzkumu provedeném STEM a Behavior Labs ve spolupráci s Institutem evropské politiky EUROPEUM v letech 2018 a 2019.

Evropská obrana v programech politických stran

V letech 2016–2018 patřila Česká republika k nejhlasitějším zastáncům spolupráce PESCO. Tehdejší vláda vedená sociálními demokraty byla znepokojena rostoucí názorovou propastí mezi západní Evropou a Visegrádskou čtyřkou způsobenou spory o řešení schengenské krize a zhoršujícím se stavem právního státu v Maďarsku a Polsku. Zároveň s tím nový francouzský prezident Emmanuel Macron začal hovořit o nutnosti vytvořit vícerychlostní Evropu, nejlépe s eurozónou jako integračním jádrem. Český kabinet se obával, že by Česká republika jakožto nečlenský stát eurozóny skončila na evropské politické periferii a připravila by se tak o jakoukoli šanci ovlivnit rozhodování EU. Spolupráce PESCO byla v tomto smyslu vnímána jako pojistka udržující Českou republiku v blízkosti politického jádra EU.

Toto paradigma pokračovalo nějakou dobu, nicméně po změně vlády v roce 2018 došlo k obratu. Česká republika se nezúčastnila druhé vlny projektů PESCO a ani doposud nijak výrazně nepodporovala obranný pilíř nového Víceletého finančního rámce. Taková změna byla pro mnoho odborníků velkým překvapením. Na druhou stranu, pokud si člověk uvědomí, že hrozba vícerychlostní Evropy v současné době prakticky vymizela, není česká změna postoje zas tak překvapivá. Češi vnímali obrannou spolupráci jako nástroj, který je udržovalo blízko jádra EU; nikdy ho ale nepodporovali z ideologických důvodů. Zde je důležité poznamenat, že tento přístup k obranné spolupráci EU se odráží v programech českých parlamentních politických stran. Celkově je možné jejich názory rozdělit do tří skupin:

1. Nejpočetnější skupinou jsou zastánci hlubší obranné spolupráce EU – Pirátská strana, konzervativní TOP09 / STAN a Sociální demokraté. Tyto strany považují NATO za pilíř české obrany, ale také zdůrazňují význam rozvoje obranných struktur EU tak, aby Unie mohla a měla možnost použít vojenskou sílu v období zhoršující se bezpečnosti v nejbližším okolí Evropy. Strany však

prozatím nepřišli s žádnou velkou vizí, jak by měla evropská armáda vypadat a omezují svou podporu pouze projektům PESCO. Také je nutné zdůraznit, že ačkoliv se jedná o početně silně zastoupenou skupinu, reprezentují pouze menšinu českých voličů. Nejedná se tedy o žádný hlavní proud.

2. Druhá skupina obsahuje pouze vládnoucí stranu ANO, která nemá žádné konkrétní stanovisko k obranné spolupráci EU. Strana obvykle hovoří pouze o vnitřní bezpečnosti a boji proti nelegální migraci. Současně předseda vlády Andrej Babiš kritizuje škrty v politice soudržnosti a společné zemědělské politice s tím, že EU by se měla vzdát snahy vytvořit obranný pilíř v novém VFR a držet se tradičních EU politik.
3. Třetí skupina stran se skládá z občanských demokratů ODS a komunistické KSČM. Obě strany dávají hlasitě najevo svůj odpor vůči jakýmkoli obranným projektům EU, i když z velmi odlišných důvodů. ODS lze označit za „transatlantického pionýra“ tvrdící, že Česká republika by se měla spoléhat výhradně na NATO a EU by měla zůstat pouze hospodářskou integrací. KSČM odmítá obrannou spolupráci NATO i EU. Tvrdí, že kolektivní obrana musí být řešena na celoevropské úrovni, tedy i se státy mimo struktury NATO. Z tohoto hlediska podporuje KSČM OBSE jako nejvhodnější platformu pro řešení evropské bezpečnosti.

Vnímání EU související s obranou

Abychom pochopili nejasný vztah české politické elity k obranné integraci EU, je třeba se podívat na postoje české společnosti. Koneckonců, politici jsou voleni ve svobodných volbách, a aniž by do určité míry nerespektovali veřejné mínění, by byli stěžejí zvoleni. Zároveň s tím je veřejné mínění

České vize pro Evropu, evropské vize pro Česko Czech Visions for Europe, European Visions for the Czechs

i důležité pro jednotlivé policy makery – měli by totiž mít vždy na paměti, co je reálně prosaditelné, či minimálně vědět, jak jimi navrhovaná opatření prezentovat.¹

Obecné poznámky k českému vnímání EU

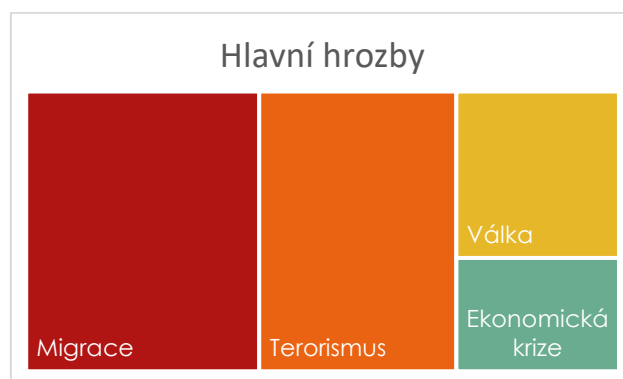
Předtím, než text přejde k popisu českého vnímání obranné spolupráce, je nutné zmínit několik obecných poznámek o postojích Čechů k EU. V první řadě Češi nemají hlubší znalosti o tom, jak EU funguje, jaké politiky provádí a jak mohou čeští zástupci ovlivňovat rozhodování EU. Současně ve veřejné diskuzi chybí kvalifikovaná debata o důležitých otázkách EU, která se obvykle omezuje na menší a senzacechtivé otázky, jako je regulace výrobků v rámci jednotného trhu (např. zákaz názvu pomazánkového másla, zákaz jednorázového použití plastů nebo omezení síly motoru ve vysavačích). To vede k obecnému pocitu, že se EU zaměřuje na nedůležité problémy nebo že postrádá schopnost řešit velké výzvy, jako jsou migrace, terorismus a ochrana hranic. V neposlední řadě je důležité zmínit, že v české společnosti existuje silný pocit, že EU trpí „mezerou mezi svými ambicemi a schopností skutečně určitou politiku uskutečnit“ - evropské instituce mají například tendenci vytvářet velké evropské strategie v oblastech, kde mají velmi omezenou pravomoc (viz Evropský pilíř sociálních práv)². Důsledkem toho je, že průměrní čeští občané mají očekávání od nového celoevropského řešení, které se ale nenaplní, jelikož EU v této oblasti zkrátka nemá možnost věci příliš ovlivnit.

Hlavní hrozby vnímané českou společností

Obecně se zdá, že se česká společnost obává ztráty své současné životní úrovně. To je důležité zejména proto, že nejvíce euroskeptické skupiny české společnosti cítí tuto

¹ Následující část bude vycházet především z dat pocházejících z výzkumu agentur STEM a Behavio Labs ve spolupráci s Institutem pro evropskou politiku EUROPEUM, který proběhl na začátku roku 2019

úzkost neúměrně více než příznivci českého členství v EU. Spontánní dotazování ukázalo, že největšími vnímanými hrozbami jsou migrace, terorismus a válka následovaná hospodářskou krizí. To je v souladu s Eurobarometrem z jara 2019, kde Češi také označili migraci a terorismus za hlavní výzvy pro Evropskou unii. Česká společnost – stejně jako politické elity – tedy nadále zůstávají silně zaměřeny na sekuritizaci nedávné migrační krize a teroristických útoků, což velmi komplikuje diskusi o dalších tématech, jako je obrana, digitalizace, změna klimatu nebo reforma společná zemědělská politika.

GRAF 1; ZDROJ – STEM A BEHAVIO LABS, 1/2019

Jaké druhy unie by Češi chtěli mít?

Abychom zjistili, co Češi očekávají od Evropské unie, vytvořili jsme vlastní volební program obsahující stávající i budoucí politiky EU. Respondenti byli požádáni o seřazení uvedených politik podle jejich důležitosti - „priority“; „důležité“; „fajn“; „nesmysl“; „nevím“. Všechny navrhované politiky byly prezentovány přitažlivě, jako by byly uvedeny ve skutečném volebním programu politické strany.

² Tyto problémy nebývají pochopitelně vždy chybou samotné Evropské unie, ale také členských států, kteří nejsou ochotni předat Unii pravomoci na efektivní provádění politik. Nicméně vzhledem k tomu, že článek nepopisuje realitu, ale veřejné mínění, je nutné tuto interpretaci zmínit.

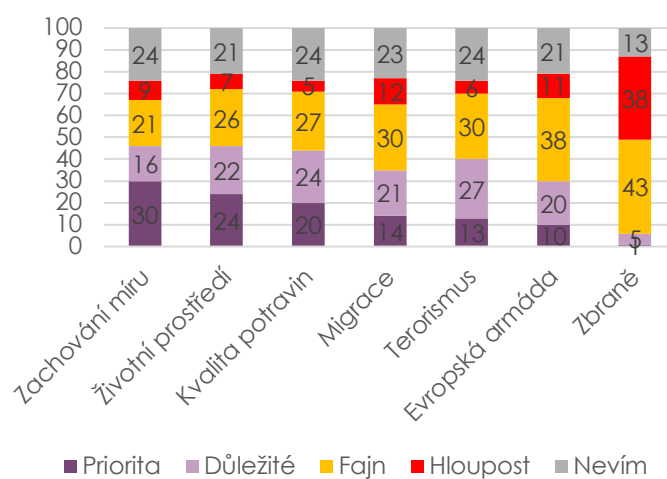
České vize pro Evropu, evropské vize pro Česko Czech Visions for Europe, European Visions for the Czechs

Na prvním místě je pro Čechy „zachování míru“, „čisté životní prostředí“ a „dobrá kvalita potravin“. Pokud jde o otázky bezpečnosti a obrany, „ochrana před migrací“ a „boj s terorismem“ dosáhly také vysokých čísel. Oproti tomu vlnková loď rozšiřující se obranné politiky EU – společný nákup zbraní a společný výzkum zbraní nebyl příliš populární. V kvalitativním dotazování (Focus Groups z října 2019) se ukázalo, že respondenti si neuměli příliš představit, co tato evropská obrana znamená a jakému konkrétnímu účelu by měla sloužit. Dotazovaní si současně pletly vnitřní a vnější bezpečnost – nechápali příliš rozdíl mezi bojem s organizovaným zločinem a evropskými zahraničními vojenskými misemi. V neposlední řadě se také ukázalo, že obranná integrace bývá úzce spojena s NATO, přičemž EU považují Češi především za ekonomickou organizaci. V současné době se tedy zdá, že diskuze o evropské obranné autonomii zatím nenalezly příliš podpory mezi českým obyvatelstvem.

Nejhorších čísel podpory ze všech politik EU vykázal Obranný fond a finanční podpora společného vojenského výzkumu a nákupu zbraní. Téměř polovina (49 %) české populace uvedla, že financování vojenských projektů z rozpočtu EU by nebylo přijatelné. Současně platí, že čím více je člověk euroskeptický, tím více odmítá vojenské projekty EU.

Celkově lze konstatovat, že nově vytvořené obranné struktury Evropské unie jsou českou populací přehlíženy. Češi nechápou, k jakému účelu by měly projekty PESCO či Evropský obranný fond sloužit. Na druhou stranu se zdá, že jsou otevřeni obecné myšlence evropské armády, nebo společné evropské obrany spočívající v úzce spolupracujících národních armádách. Migrace a terorismus zůstávají primární výzvou, nikoli vojenská hrozba ze strany třetích zemí. Z tohoto pohledu lze původní české nadšení pro PESCO vnímat jako něco vymyšlené politickou reprezentací, ale nemající příliš podpory mezi občany ČR.

Na co by se EU měla zaměřit?

GRAF 2; ZDROJ – STEM A BEHAVIO LABS, 1/2019

Důsledky na českou obrannou politiku EU

Prezentovaná sociologická data ukázala, že malé kroky EU v oblasti obrany typu PESCO nebo Evropského obranného fondu nemají nyní podporu českého obyvatelstva. Společné zadávání veřejných zakázek a vývoj zbraňových systémů označilo 38% obyvatelstva jako „nesmysl“, 43 % označilo politiku za „fajn“ a pouze 6 % uvedlo, že by tato politika měla být prioritní otázkou. Zajímavé však je, že v obecné rovině jsou oblasti jako evropská armády či ochrana hranic podporovaná. Celkem byla označena jako „důležitá“ nebo „priorita“ 30 % respondentů a „fajn“ 38 %. Pouze 11 % osob odmítá myšlenku společných sil EU – zdá se tedy, že Češi by obecně evropskou obrannou integraci podpořili a v současné době implementované politiky zkrátka nedosahují jejich očekávání.

Je pravděpodobné, že by Češi mohli podpořit velké vize v obranné oblasti, nicméně pouze malé kroky, i když sebevíce směřující ke společné armádě, budou odsouzeny k nezdaru. Odborníci by měli pochopit, že je sice politicky snazší dosáhnout malých kroků na úrovni EU, ale ty nemohou nahradit atraktivitu velkých projektů v očích populace. Občané mají velmi omezené znalosti o tom, jak

České vize pro Evropu, evropské vize pro Česko
Czech Visions for Europe, European Visions for the Czechs

EU funguje a k jakému účelu konkrétní politiky slouží. Má-li být vytvořena obranná identita EU, musí se od samého začátku cílit vysoko. Zároveň pokud bude obrana EU omezena pouze na menší projekty, může takováto činnost snadno poškodit dobré jméno EU v České republice. Jak bylo uvedeno výše, sociologická data ukázala, že Češi jsou velmi citliví na EU nedodržující své sliby, nebo zaobírající se malichernostmi, což může v případě nedosáhnutí velkých cílů být považováno za další příklad neschopnosti Evropské unie konat. Čeští politici se budou muset rozhodnout, zda se chtějí zapojit do obranné integrace EU a usilovat o maximalizaci jejího rozsahu, nebo minimalizovat českou účast a dále se zaměřovat na ekonomickou integraci.

V neposlední řadě, čeští politici také budou muset reagovat na nejnovější vývoj na evropské úrovni (např. rozšíření Evropského obranného fondu nebo nová vlna projektů PESCO). Zdá se totiž, že obranná integrace EU se bude dále rozvíjet. Současně je také možné, že diskuze o vícerychlostní Evropě by se mohly opět objevit na pořadu dne, a tudíž původní důvod pro české zapojení do spolupráce PESCO by se stal znovu aktuální. Záležet zde

bude například na nové německé vládě vzešlé po nových spolkových volbách – je možné, že bude chtít obnovit debaty o evropské solidaritě či obnovit proces prohlubování integrace. Je také otázkou, jak s Evropskou unií zahýbe konference o budoucnosti Evropy, která by měla být zahájena v roce 2020. Pokud se Češi rozhodnou odstoupit od své účasti v PESCO, mohli by snadno skončit na evropské politické periferii, což je silně v rozporu s hlavním českým zájmem – být respektovaným, konstruktivním a aktivním členem Unie. Čeští politici musí zkrátka dobře zvážit, jak o nových evropských projektech mluvit tak, aby nebyly vnímány jako další příklad nefunkčnosti EU.

Tento projekt byl realizován za finanční podpory Evropské unie. Za obsah publikací odpovídá výlučně autor. Publikace nereprezentují názory Evropské komise a Evropská komise neodpovídá za použití informací, jež jsou jejich obsahem.

Spolufinancováno v rámci
programu Evropské unie
„Evropa pro občany“

The project was supported by the Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic in the framework of public diplomacy projects within Czech foreign policy and international relations

Ministry of Foreign Affairs
of the Czech Republic